

ΑΓΓΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΣΤΗ ΧΙΟ (3 Μαΐου 1657)

Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ βενετούσιου πολέμου γιὰ τὴν Κρήτη (1645-1669) ἔγιναν στὸ Αἴγαο καὶ στὰ Δαρδανέλλια πολλὲς ναυτικὲς συγκρούσεις τῶν ἀντίπαλων στόλων. Μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ σφοδρές ναυμαχίες πραγματοποιήθηκαν τὴν ἄνοιξη (3, 16, 18 Μαΐου) τοῦ 1657 στὰ νερὰ τῆς Χίου¹. Γιὰ τὴν πρώτη ἀπὸ τὶς συγκρούσεις αὐτές, ποὺ ἔληξε μὲ νίκη τοῦ Βενετοῦ ναυάρχου (ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1657) Lazzaro Mocenigo, ἔχουν ἥδη ἐντοπιστῆ πηγὲς σὲ εὐρωπαϊκὰ ἀρχεῖα².

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνηση ἔξασφαλίζει πληροφορίες γιὰ τοὺς Τούρκους ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ πρεσβευτῆ της στὴν Κωνσταντινούπολη Thomas Bendysh (1647-1661) καὶ τοῦ προξένου στὴ Σμύρνη Spencer Bretton (1649-1657)³. Τὶς εἰδήσεις ἔξαλλου γιὰ τοὺς Βενετοὺς τὶς ἀντλεῖ συνήθως ἀπὸ τὸν "Ἀγγλο πρόξενο στὴν Πάδοβα. Στὸ Public Record Office τοῦ Λονδίνου σώζεται (μὲ τὰ στοιχεῖα State Papers, Venice, 99, vol. 45, ERD/7571, 106, φ. 141-142) ἀντίγραφο ἀγγλικῆς ἀναφορᾶς, ποὺ περιέχει στὸ μεγαλύτερό της μέρος πληροφορίες γιὰ τὴν ναυμαχία τῆς 3ης Μαΐου. Πρόκειται γιὰ ἀνέκδοτο ἔγγραφο τοῦ "Ἀγγλου προξένου (ἀπὸ τὸ 1649) στὴν Πάδοβα John Finch (1626-1682), πρεσβευτὴ ἀργότερα στὴν Κωνσταντινούπολη (1672-1681)⁴.

1. Βλ. I. Χασιώτη, 'Ο Κρητικὸς πόλεμος (1645-1669) καὶ ἡ ἐποποίησα τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος (1648-1669), *'Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν*, τόμ. I' (1974), σσ. 334-351 καὶ, εἰδικὰ γιὰ τὶς ναυτικὲς συγκρούσεις στὸ Αἴγαο καὶ στὰ Δαρδανέλλια (1646-1668), σσ. 341-343.

2. Βλ. Philip P. Argenti, *Diplomatic Archive of Chios 1577 - 1841*, τόμ. 1, Cambridge 1954, σσ. 61, 64, 80-97. P. Argenti, Chief Primary Sources for the Medieval and Modern History of Chios, Στὸ: *Eἰς μνήμην Κ. Αμάντου*, Αθῆνα 1960, σσ. 231-256, Ιδίως σ. 246.

3. Alfred C. Wood, *A History of the Levant Company*, Λονδίνο 1964, σσ. 51, 63, 78-79, 91-96, 124, 251, 255, 261.

4. 'Ο John Finch χειροτονήθηκε ἵπποτης καὶ πῆρε τὸν τίτλο τοῦ Sir ἀπὸ τὸν Κάρολο Β' στὰ 1661. Βλ. *The Concise Dictionary of National Biography*, From the Beginnings to 1930, by the Oxford University Press, Λονδίνο 1939, σ. 433. Βλ. ἀκόμη Wood, δ.π.,

‘Η ἔκθεση φέρει τὴν ὑπογραφὴ τοῦ συντάκτη τῆς καὶ χρονολογία 31 Μαΐου 1657 (21 τοῦ παλ. ἡμερ.). Δὲν ἔχει δόμως δνομα ἀποδέκτη· πιθανῶς νὰ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν προϊστάμενο τοῦ Finch κυβερνήτη τῆς Levant Company Andrew Riccard (1654-1672) ἢ πρὸς κάποιον ἀξιωματοῦχο τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως. ‘Η λέξη «brother» στὸ τέλος τῆς ἔκθεσεως (στ. 65) καὶ πρὸς ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ Finch δημιουργεῖ δρισμένα προβλήματα: ‘Οπωσδήποτε ὁ ἀποστολέας δὲν ἦταν μοναχός. Τὸ ῦφος ἐπίσης τοῦ ἐγγράφου δὲν ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Finch ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πρεσβύτερο ἀδελφό του Heneage (1621-1682), πρῶτο κόμη τοῦ Nottingham, καθηγητὴ στὴ νομικὴ σχολὴ Inner Temple καὶ λόρδος καγκελάριο ἀπὸ τὸ 1674, γιὸς καὶ αὐτὸν τοῦ Sir Heneage Finch († 1631)¹. ’Ισως, τέλος, θὰ μποροῦσε νὰ ἐρμηνευτῇ ἡ χρήση τῆς λέξης «brother» μὲ τὴ σημασία τοῦ συναδέλφου ἢ μέλους τῆς ἰδιαῖς Levant Company.

‘Ο συντάκτης τῆς ἔκθεσεως σχολιάζει γεγονότα τῆς ἐσωτερικῆς ἀγγλικῆς ἴστορίας: ’Αναφέρεται στὴν καρατόμηση τοῦ Καρόλου Α’ (1649), στὴν ἀνακήρυξη τοῦ Κρόμβελ σὲ Λόρδο προστάτη (1653) καὶ στὶς πολιτικὲς ζυμώσεις ποὺ θὰ καταλήξουν στὴν ἄρνηση τοῦ τελευταίου νὰ δεχτῇ τὸ στέμμα (1657) (στ. 3-10). Πληροφορεῖ ἀκόμη τὸν ἀποδέκτη γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν κρατῶν, βασιζόμενος σὲ δεσες εἰδήσεις τοῦ φαίνονται ἀσφαλεῖς (στ. 48-58). Τὸ ἐνδιαφέρον του βέβαια εἶναι ἔντονο ἰδιαίτερα γιὰ τὰ Ἰταλικὰ πράγματα. ’Αναφέρεται σὲ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα, ὅπως π.χ. στὴν ἴσπανογαλλικὴ ἀναμέτρηση στὴ βόρεια Ἰταλία καὶ συγκεκριμένα στὶς ἐνέργειες τοῦ δούκα τῆς Μόδενας Φραγκίσκου Α’ Ἐστε (1629-1658) καὶ στὴν πολιορκία τῆς Valenza ἀπὸ τὸν Ἰσπανὸ στρατηγὸ Don Alonso Pérez de Vivero, κόμη τῆς Fuensaldaña καὶ κυβερνήτη τοῦ Μιλάνου (1656-1660)² (στ. 45-48). Τὸν ἀπασχολεῖ ἐπίσης ἡ ἐπιδημία τῆς πανούκλας ποὺ εἶχε πλήξει τότε τὴν Ἰταλία³. Γ’ αὐτὸ δὲλλωστε ἀποτρέπει κάποιον γνωστὸ του, ποὺ

σσ. 97-98, 105, 128-129, 133-134, 231-233, 243-244, 251, 263. ‘Ο John Finch δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸν ἑξάδελφο του Heneage Finch, Earl of Winchilsea, πρεσβευτὴ καὶ αὐτὸν στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 1660-1669 (J. de Hammer, *Histoire de l’ Empire Ottoman*, γαλλ. μτφρ., τόμ. 11 (1656-1676), Παρίσι 1838, σσ. 101-102, 132-133 καὶ Wood, ὁ.π., σσ. 128-129). Γιὰ τὸν John Finch βλ. καὶ τὸ βιβλίο τοῦ G. F. Abbott, *Under the Turk in Constantinople, a Record of Sir John Finch’s Embassy 1674-1681*, Λονδίνο 1920.

1. *Dictionary of National Biography*, σσ. 432-433.

2. Bl. Pedro Aguado Bleye, *Manual de Historia de España*, τόμ. 2, Μαδρίτη 1964, σ. 811.

3. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ πανούκλα (black death, plague) ἔφτασε λίγο ἀργότερα στὸ Λονδίνο (1664-1665), ὅπου πέθαναν περίπου 60.000 ἀνθρώπων ἀπὸ τὶς 450.000 τοῦ πληθυσμοῦ του. Bl. G. M. Trevelyan, *English Social History, A Survey of Six Centuries, Chaucer to Queen Victoria*, Λονδίνο 1946, σσ. 288-290.

τὸν ἀποκαλεῖ «poore Mr Austin», νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ στὴν Ηάδοβα, πρᾶγμα ποὺ τὸ εἶχε ζητήσει ἑκεῖνος μὲν ἐπιστολή του (στ. 11-22).

Κατόπιν δὲ Finch ἀναφέρεται στὶς ἀντιδράσεις ποὺ σημειώθηκαν στὴν Βενετία μετὰ τὴν εἰδηση γιὰ τὴν νικηφόρα σύγκρουση τοῦ βενετικοῦ στόλου μὲ τὸν τουρκικὸν στὰ νερά τῆς Χίου (στ. 23-41). Ἡ εἰδηση μεταβιβάζεται μὲ ἀρκετὲς λεπτομέρειες: «Ο βενετικὸς στόλος εἶχε συναντηθῆ στὴ θαλάσσια περιοχὴ τῆς Χίου μὲ 22 πλοῖα τῆς Τύνιδας καὶ τοῦ Ἀλγερίου ποὺ μετέφεραν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ἐπικουρίες, χρήματα καὶ ἀφθονες προμήθειες γιὰ τὴν ἐνίσχυση καὶ τὸν ἐφοδιασμὸν τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς τῶν Χανιῶν. Ο Βενετὸς ναύαρχος Lazzaro Mocenigo, παρόλο ποὺ διέθετε ἀσθενέστερες δυνάμεις, διακινδύνευσε τὴν ναυμαχία, ἀψηφώντας καὶ τὴν ἀντίδραση δύο γερουσιαστῶν, διοικητῶν γαλεασσῶν, οἱ ὄποιοι, ἀν καὶ δὲ Mocenigo εἶχε δώσει διαταγὴ γιὰ ἐπίθεση κατὰ τῶν μουσουλμανικῶν πλοίων, ἀρνήθηκαν νὰ βοηθήσουν καὶ ἀποσύρθηκαν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ναυμαχίας. Ἡ στάση τῶν δύο γερουσιαστῶν χαρακτηρίζεται στὴν ἀγγλικὴ ἔκθεση προδοτική, γιατὶ πιθανὴ ἀπώλεια τοῦ βενετικοῦ στόλου θὰ σήμαινε καὶ τὴν ὄριστικὴ πτώση τῆς Κρήτης.

Ἡ τόλμη τοῦ Βενετοῦ ναυάρχου τὸν δικαίωσε: Οἱ Βενετοὶ κατόρθωσαν νὰ αἰχμαλωτίσουν ὅλα τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα. Ἡ λεία τους ἦταν τόσο μεγάλη, ὡστε δὲ Mocenigo ὑπολόγιζε νὰ καλύψῃ μὲ αὐτὴ γιὰ ὅλη ἐκείνη τὴν χρονιὰ τὶς ἐπισιτιστικὲς ἀνάγκες τοῦ Χάνδακα. Στὰ χέρια τῶν Βενετῶν ἔπεσαν καὶ σεβαστὰ ποσά νομισμάτων (400 χιλιάδες ἵσπανικὰ ρεάλια¹), ποὺ προορίζονταν μᾶλλον γιὰ τὴν μισθοδοσία τῶν ὁθωμανικῶν στρατευμάτων στὴν Κρήτη. Ο Mocenigo ἔστειλε ἀμέσως ἔκθεση γιὰ τὸ σημαντικὸν αὐτὸν γεγονός στὴν κυβέρνησή του, ἡ ὄποια στὴν ἀπάντησή της ἀπαίτησε τὴν ἄμεση ἀποστολή στὴ Βενετία δέσμιων τῶν δύο γερουσιαστῶν ποὺ εἶχαν ἀρνηθῆ νὰ πολεμήσουν.

Κατὰ τὴν ἔκτιμηση τοῦ Finch, οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ εἶχαν χάσει ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἀρμάδας τους, δὲ θὰ ἤταν σὲ θέση νὰ δραστηριοποιηθοῦν περισσότερο ἐκείνη τὴ χρονιὰ στὸ Αἴγαον· δὲ θὰ εἶχαν ἐπίσης τὴ δυνατότητα νὰ στείλουν προμήθειες στὰ Χανιά. Ἀντίθετα ἡ Γαληνότατη Δημοκρατία, ἀξιοποιώντας τὴ νίκη της, θὰ μποροῦσε νὰ ἐπλίζῃ σὲ μιὰν ἀκόμη πιὸ ἀποτελεσματικὴ ἐνίσχυση τοῦ Χάνδακα. «Ἐπειτα δὲ συντάκτης κάνει λόγο γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τῆς κοινῆς γνώμης στὴ Βενετία μετὰ τὴν εἰδηση γιὰ τὴν προδοτική στάση τῶν δύο Βενετῶν ἀξιωματούχων: 'Ο βενετικὸς ὄχλος ἀνέβηκε στὸ παλάτι τῆς Γερουσίας καὶ γιὰ ἐκδίκηση ἔκαψε ὅλα τὰ καθίσματα τῶν συγκλητικῶν.

1. Τὰ χρυσὰ ἵσπανικὰ ρεάλια ἦν δολλάρια ἢταν γνωστὰ στοὺς "Αγγλους μὲ τὴν δύομασία pieces of eight. Γιὰ τὴ χρήση αὐτῶν τῶν νομισμάτων, ποὺ μετὰ τὴν ὑποτίμηση γύρω στὰ 1650 τοῦ βενετικοῦ τσεκινιοῦ ἀποτελοῦσαν τὸ κύριο διεθνὲς μέσο συναλλαγῆς στὴν Ἀνατολή, βλ. Wood, 6.π., σ. 43, 96-97, 134.

Ἡ ἀκρίβεια τῶν πληροφοριῶν τοῦ John Finch ἐλέγχεται κατὰ τὴ σύγκρισή τους μὲ σύγχρονες πηγὲς τῆς ἐποχῆς. Ὁ "Αγγλος διπλωμάτης γράφει ὅτι ὁ μουσουλμανικὸς στόλος ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 22 πλοῖα (στ. 25). Ὁ Brusoni καὶ ὁ Valiero — ποὺ χρονογραφοῦν τὰ γεγονότα τὴν ἕδια σχεδὸν ἐποχὴ — τὰ ὑπολογίζουν σὲ 15¹. Κατὰ τὸν Finch οἱ Βενετοὶ κυρίεψαν ὅλα τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα (στ. 30-32). Σύμφωνα ὅμως μὲ ἔκθεση αὐτόπτη μάρτυρα τῆς ναυμαχίας, ἀπὸ τὰ σκάφη τῶν Μουσουλμάνων δυὸς ἔξωκειλαν στὴ στεριὰ καὶ κάηκαν, ἐνῶ τέσσερα μόνο ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Βενετῶν². Ὁ Brusoni κάνει λόγο γιὰ 6 ἀλγερινὰ πλοῖα ποὺ σώθηκαν μὲ τὴ φυγή. Τέλος ὁ Musatti πιστεύει πῶς οἱ Βενετοὶ αἰχμαλώτισαν τρία μεγάλα πλοῖα καὶ ὅτι ἔκαψαν τὰ ὑπόλοιπα. Μόνον ὁ Finch μιλᾷ γιὰ τὸ ποσὸ τῶν χρημάτων ποὺ κυρίεψαν οἱ Βενετοὶ (400.000 ἵσπανικὰ ρεάλια' στ. 36-37).

Εἶναι περίεργο ὅτι καμιὰ βενετικὴ πηγὴ δὲν κάνει λόγο γιὰ τὴν προδοτικὴ στάση τῶν δύο γερουσιαστῶν καὶ γιὰ τὶς ἀντιδράσεις ποὺ προκάλεσε τὸ γεγονός αὐτὸ στὴ Βενετία (βλ. Finch, στ. 27-30, 32-34, 37-38). Δὲν ἀποκλείεται ἡ σιγὴ αὐτὴ νὰ ὀφείλεται στὴν ἐπιθυμία τῶν Βενετῶν ἴστοριογράφων νὰ παρακάμψουν τὸ δυσάρεστο αὐτὸ ζήτημα γιὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητας, ἀφοῦ ἡ ναυμαχία εἶχε κερδηθῆ. "Ισως πάλι ὁ Finch νὰ μὴν ἦταν καλὰ πληροφορημένος, ἀφοῦ ἀντλεῖ εἰδήσεις, τουλάχιστο γιὰ τὰ πράγματα ποὺ συνέβαιναν μακριὰ ἀπὸ τὴν Terra ferma, ἀπὸ δεύτερο χέρι. Ὡστόσο ὁ ἕδιος ὁ Mocenigo στὴν ἔκθεσή του πρὸς τὸ δόγμη τῆς Βενετίας ἀναφέρει ὅτι οἱ δύο γαλεάσσες, ποὺ δίνει τὰ ὄνόματά τους (Battaglia καὶ Riva), ὅχι ὅμως καὶ τὰ ὄνόματα τῶν πλοιάρχων τους, ἔγκατέλειψαν τὴν παράταξη ἐνεργώντας ἀντίθετα πρὸς τὸ

1. Βλ. Girolamo Brusoni, *Historia dell'ultima guerra tra' Veneziani e Turchi di Girolamo Brusoni nella quale si contengono i successi delle passate guerre nei Regni di Candia e Dalmazia dall' anno 1644 fino al 1671*, In Venezia, M.DC.LXXIII, μέρος 2ο, σσ. 3-5 καὶ Andrea Valiero, *Historia della guerra di Candia*, In Venetia, M.DC.LXXIX, σσ. 409-411.

2. Πρόκειται γιὰ ἔνα ἐκτενὲς κείμενο σταλμένο ἀπὸ μία γαλεάσσα στὴ Βενετία τὴν ἕδια μέρα τῆς συγκρούσεως (3 Μαΐου 1657) μὲ τὴν ὑπογραφὴ N. U. M. Τυπώθηκε στὰ 1882, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου τοῦ Agostino Venerosi della Seta μὲ τὴν Teresa Marcello, ἀπὸ τὸν Alvise Mocenigo S. Stae σὲ δεκαεξασέλιδο φυλλάδιο μὲ τὸν τίτλο: *Nobilissime nozze del conte Agostini (sic) Venerosi della Seta con la contessina Teresa Marcello. Vittoria della armata veneta nel canale di Scio contro i Turchi nel 1657 ai 3 di maggio*, Βενετία 1882. Πρβ. Eugenio Musatti, *Storia di Venezia*, τόμ. 1-2, Βενετία 1968-1969, τόμ. 2, σ. 72, ὑποσ. 51, ὅπου ὁ Venerosi γράφεται ἐσφαλμένα «Veronesi». Ἐπειδὴ τὸ γράμμα τοῦ N.U.M. — ποὺ ἔμεινε ὡς τώρα ἀσχολίαστο — βρέθηκε στὸ οἰκογενειακὸ ἀρχεῖο τῶν Manin, νομίζω ὅτι ὁ ἀνώνυμος συντάκτης του θὰ πρέπη ἵσως νὰ εἶναι μέλος τῆς μεγάλης αὐτῆς βενετικῆς οἰκογένειας.

παράδειγμα τῶν ἄλλων πλοίων καὶ τὴ διαταγή του¹.

Ἐκδίδω παρακάτω τὴν ἔκθεση τοῦ John Finch, διατηρώντας τὴν ὄρθογραφία τοῦ κειμένου καὶ ἀναλύοντας σιωπηρὰ τὶς ἐλάχιστες ἄλλωστε βραχυγραφίες τοῦ χειρογράφου. Διορθώνω τὴν στίξη ὅπου αὐτὸς εἶναι σκόπιμο γιὰ τὴν καλύτερη κατανόησή του²:

My Lord,

Since your Lordship's last (to which I have returned fine) there hath happened things of so great consideration in England, that the whole world discourses of no other subiect; then whether the matters of present debate there, are likely to come to a suddain conclusion or whether Monarchy or no Monarchy be like to carry it. For the English power is now grown formidable and therefore all eyes looke where it is seated that they might know how to make application to there advantage, not knowing what to resolve, till England be first resolved what to settle in.

As for Italy it is like still (my Lord) to be afflicted with that terrible scourge of ye plague; hence is broken out again afresh at Rome before that. Other princes had given free admission to it, insomuch as poore Mr Austin, who wrote me word he would sudainly come hither, must stay. The second assault which I fear is like to prove more dreadfull then the former, the heat of the season reviving the venom and restoring vigour to ye infection. Indeed I am afraid that it will spread; for it is already come to Ravenna within 60 miles of this place insomuch as the Republick hath forbidden all foreigners; and recourse of strangers to their territories, which come from any suspected places. At Genoa it rages more then ever so as I have reason to suspect.

But the Republick hath good news of a great victory come to comfort them, for their generall Mocenigo hath mett with about 22 ships of Tunis and Algiers furnished with men, money and great store of provisions for the releif of Canea and though he had not above their number yet he hazarded the battell against the consent of two senators commanders of two galleasses, who not only

1. Philip P. Argenti, *Diplomatic Archive of Chios* 1577-1841, 6.π., σσ. 80-92, λίδως σ. 91.

2. Σημαντικὴ βοήθεια στὴ μεταγραφὴ τοῦ κειμένου μοῦ προσέφερε ὁ "Αγγλος φιλόλογος κ. Brian Prescott - Decie" τὸν εὐχαριστῶ καὶ ἐδῶ θερμά.

protested against ye fact as rash, hazarding the losse of Candia in
the losse of the Armada, but retired and refused to assist him. And
after some sharp dispute, was master of the whole number of the
Turkish vessels. The letter of ye generall was read in ye Senat and
immediately thankes wen dispatched to him and orders to send
the two senators who refused to fight up in chaines to Venice.
There was taken such abundance of provision as the generall
desired them to thinke of sending no more this year : besides 400.000
pieces of eight. The common people for joy went up into the palace
and burned all the seats of the senators for bonefires. The Turk
can doe nothing this year by sea having lost all the strength of his
Armada, insomuch as the Republick hopes to recover Candia, he not
being able to send supplies to Canea.

I had not troubled your Lordship now but that I know your
genious loves to be conversant with the affairs of Europe which in
those parts when I am I shall acquaint you withall as farr as my
information gives me leave. In Italy the Duke of Modena hath
made as yet no progresse ; very small if any convoys are entred
into Valence which is streightly besieged by the count of Fusen-
dalgne. It is said that the king of France who designed the prince
of Conti hither this summer does intend to send him into Portu-
gale which is vigorously sett upon by the king of Spain in two
armies, great preparations. The French makes for Germany also
resolving to have some share in the choice of the Emperour, so yet
there are like to be small supplies here ; and much the rather if ye
France and Holland declare warr which is beleived here by very
judicious persons ; expecting again by consequence a reprise bet-
wix(t) England and Holland but I shall expect your Lordship's
judgemen(t) of those matters who understands the interest of
all states. I could heartily wish my selfe with your Lordship to enjoy
your discourse ; and shall make as much haste as possible to enjoy
ye former happinesse I possessed ; for beleive it my Lord without
flattery a thing, I as much detest as any thing that is your enemy,
I promise my selfe the greatest happinesse I can enjoy in England
by your conversation, and putting my selfe in a capacity to serve
you. I rest in that hope, my dear Lord. Your Lordship's most
entirely so : Brother John Finch, Padoua, May 21/31 '57.

30, 40 Αρμαδο χφ.